

Колькасны і сацыяльны склад студэнтаў тэхнікумаў у Савецкай Беларусі 20-х гг. XX ст.

А. М. Каспяровіч

Студэнцтва сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў у Савецкай Беларусі пачало фарміравацца ў асноўным з восені 1920 г., пасля заканчэння працяглага перыяду рэвалюцый і войнаў. З пераходам да міру на тэрыторыі усходняй Беларусі сталі адчыняцца сярэднія спецыяльныя навучальныя установы – тэхнікумы, якія на працягу 20-х гг. склалі сістэму сярэдняй спецыяльнай адукацыі.

Праца па арганізацыі першых тэхнікумаў на савецкай часцы Беларусі пачалася адразу пасля першага абвешчэння БССР, але давесці да канца справу удалося толькі пасля заканчэння польска-савецкай вайны 1919–1920 гг. Так, восенню 1920 г. адчынілі дзверы для навучэнцаў Беларускай дзяржаўны тэхнікум, Бабруйскай і Слуцкай політэхнікумы, сельскагаспадарчы тэхнікум у Мар’інай Горцы і педагагічны тэхнікум у Ігумене. У наступным 1921–1922 навучальным годзе ў БССР налічвалася 26 навучальных устаноў сярэдняй спецыяльнай адукацыі, у якіх навучаліся 4163 чал., што было ў 5 разоў больш, чым у даваенным 1914 г. [25, с. 110]. Але адчыненыя стыхійна, без плана, не ўсе яны былі жыццяздольнымі ў тагачасных цяжкіх матэрыяльных умовах. У наступныя гады лік сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў і студэнтаў у іх значна скараціўся. У сувязі з недахопам сродкаў кіраўніцтвам краіны былі прыняты рашэнні аб скарачэнні сеткі сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў і пераводзе часткі з іх на гаспадарчы разлік, самаабкладанне, уводзілася плата за навучанне [13, с. 80–83]. Так, калі ў 1923–1924 навучальным годзе існавала 15 сельскагаспадарчых тэхнікумаў, то ў 1924–1925 гг. засталася 5 тэхнікумаў з 426 навучэнцамі [11, с. 139–140]. Усяго ў БССР было 15 тэхнікумаў, у якіх навучалася 1928 студэнтаў [8, с. 240].

Пасля першага ўзбуйнення БССР у веданне Наркамата асветы былі перададзены навучальныя установы Галоўпрафадукцыі РСФСР. У выніку, як сведчыць справаздача ўрада VII Усебеларускаму з’езду Саветаў 1925 г., сетка тэхнікумаў вырасла да 32, лік навучэнцаў склаў 4423 чал. [15, с. 286].

У наступным 1925–1926 навучальным годзе лік тэхнікумаў і студэнтаў у іх быў паменшаны. Змяненні ў сетцы тэхнікумаў былі звязаны з тым, што іх колькасць не адпавядала сродкам рэспублікі, яе патрэбам у кваліфікаваных кадрах. Было неабходна ўпарадкаваць сетку тэхнікумаў: ліквідаваць навучальныя ўстановы, якія мелі вельмі слабую матэрыяльную базу і зліць сярэднія спецыяльныя ўстановы аднаго і таго ж профілю, каб пазбегнуць паралелізму ў працы навучальных устаноў. Таму, сетка сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў была паменшана да 24 з 3999 навучэнцамі.

З 1926 г. пачаўся няўхільны рост ліку тэхнікумаў і павелічэнне прыёму ў іх студэнтаў. Гэта было звязана з паступовым паляпшэннем эканамічнага становішча, далейшым развіццём краіны і як вынік усяго гэтага павелічэннем патрэбы ў кваліфікаваных кадрах. У 1926–1927 навучальным годзе функцыяніравала ўжо 32 тэхнікума ў якіх навучаліся 4846 студэнтаў, у 1927–1928 навучальным годзе на два тэхнікумы стала менш, за кошт зліцця тэхнікумаў, але колькасць студэнтаў нягледзячы на гэта вырасла да 5276 чалавек [1, с. 11–13].

Трэба адзначыць, што асабліва хутка ў перыяд з 1925 па 1929 год развівалася сетка педагагічных тэхнікумаў. Правядзенне ўсеагульнага абавязковага навучання, павелічэнне колькасці школ патрабавалі павелічэння маштабаў падрыхтоўкі настаўнікаў. Так, пастановай Прэзідыума ЦВК і СНК БССР ад 7 красавіка 1926 г. «Аб увядзенні ўсеагульнага абавязковага навучання» прадугледжвалася значнае пашырэнне сеткі педагагічных тэхнікумаў [20, л. 142–143]. На II Усебеларускім настаўніцкім з'ездзе (5–9 мая 1926 г.) было таксама прынята рашэнне аб адкрыцці педагагічных тэхнікумаў у кожнай акрузе. Сетка педтэхнікумаў з 1925 г. па 1929 г. павялічылася з 10 да 16, а кантынгент вучняў у іх – з 2028 да 3525 чал. [17, л. 12].

Рост сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў паскорыўся з пачаткам калектывізацыі, індустрыялізацыі і разгортваннем культурных пераўтварэнняў. Важнейшымі крокамі на шляху далейшага пашырэння сеткі тэхнікумаў сталі рашэнні ліпеньскага (1928 г.) і лістападаўскага (1929 г.) Пленумаў ЦК УсеКП(б). Ліпеньскі Пленум прызнаў неадпаведнасць паміж тэмпамі падрыхтоўкі спецыялістаў і разгортваннем прамысловасці [22, с. 235]. 12 ліпеня 1928 г. Пастановай Пленума ЦК УсеКП(б) «Аб паляпшэнні падрыхтоўкі новых спецыялістаў» ставілася задача пашырыць, пачынаючы з 1928 г., сетку тэхнікумаў з тым, каб да канца пяцігодкі ўдзельная вага інжынерна-тэхнічных кадраў павялічылася ў 2 разы [22; с.235–239]. Па заяўцы Вышэйшага Савету Народнай Гаспадаркі БССР павелічэнне колькасці інжынерна-тэхнічнага персоналу павінна было павялічыцца ў 5,5 разоў [23, с. 255]. На XII з'ездзе КП(б)Б (5–16 лютага 1929 г.) было прынята рашэнне пашырыць сетку тэхнікумаў, якія рыхтуюць спецыялістаў для прамысловасці і сельскай гаспадаркі. Асабліва падкрэслівалася неабходнасць «паляпшэння» сацыяльнага складу навучэнцаў [7, с. 267]. Лістападаўскі Пленум ЦК УсеКП(б) пацвердзіў курс на пашырэнне сеткі ВНУ і тэхнікумаў, паляпшэнні іх матэрыяльнай базы. Прынятыя рашэнні былі адразу прыняты да выканання. З 1928 па 1930 г. лік сярэдніх навучальных устаноў у рэспубліцы вырас амаль ў два разы. Паводле даных на снежань 1930 г. у Савецкай Беларусі працавала 58 тэхнікумаў, колькасць навучэнцаў у іх дасягнула 11249 чалавек [4, с. 730]. У 20-я гг. XX ст. колькасць навучэнцаў тэхнікумаў БССР складала 33,2 % ад усей колькасці навучэнцаў ВНУ, рабфакаў, прафесійных школ і школ ФЗВ рэспублікі.

Сацыяльны склад студэнцтва тэхнікумаў Савецкай Беларусі ў 20-я гг. XX ст. фарміраваўся пад уплывам партыйна-дзяржаўнай палітыкі, якая базіравалася на класавым падыходзе. Такі падыход быў сфармуляваны ў пачатку існавання Савецкай

дзяржавы. У дэкрэце СНК РСФСР ад 2 жніўня 1918 г. «Аб правілах прыёму ў ВНУ РСФСР», падпісаным У. І. Леніным, савецкі ўрад адкрыта абвясціў класавы прынцып прыёму ў ВНУ, даўшы магчымасць вучыцца ў першую чаргу дзецям рабочых і сялян. Гэты класавы прынцып камплектавання навучальных устаноў быў замацаваны ў Праграме РКП(б), прынятай у 1919 г. на VIII з'ездзе партыі [22, с. 403].

У наступныя гады кіраўніцтва дзяржавы цвёрда захоўвала курс на стварэнне перавагі рабоча сялянскай моладзі ў навучальных установах. Асноўным рашэннем, якое прадвызначыла палітыку дзяржавы да пытання камплектавання навучальных устаноў, былі Пастановы І Партыйнай нарады ў Маскве (снежань 1920 – студзень 1921 г.). У іх, сярод іншага, адзначалася, што школу трэба палітычна заваяваць, забяспечыць рэвалюцыйную накіраванасць яе працы, палітычна выхаваць усіх студэнтаў, якія праходзяць праз школу, выкарыстоўваць школу для стварэння, як мага большай колькасці спецыялістаў, якія выйшлі з пралетарыяту [14, с. 55–57]. Гэта рашэнне было пацверджана ў тэзісах, прынятых Цэнтральным Бюро Кампартыі Беларусі ў студзені 1921 г. Адзін з яго параграфіў абвясчаў, што не можа быць у сучасны момант асноўных задач па народнай асвеце, якія б не з'яўляліся, з аднаго боку, задачамі гаспадарчага будаўніцтва і, з другога боку, палітыкі камунізму [16, с. 134–135]. Такім чынам, дзяржава ясна паказала, што народную адукацыю яна разглядае, як адзін са сродкаў пабудовы камунізму і выхавання падростаючых пакаленняў у духу сацыялістычных ідэй. Абвешчаныя раней прынцыпы роўных магчымасцей у атрыманні адукацыі не выконваліся, уступішы месца строгай класавай фільтрацыі навучэнцаў. Аб гэтым сведчыць вялікая колькасць дакументаў, якія прымаліся на вышэйшым узроўні. Так, на VII з'ездзе КП(б)Б у сакавіку 1923 г. прыёмным камісіям навучальных устаноў было рэкамендавана павысіць патрабаванні да сацыяльнага стану пасупаючых [21, с. 267–268]. Як працяг гэтай палітыкі ў 1923 г. Галоўпрафадукцыі было працавана палажэнне для педагагічных тэхнікумаў. У ім сярод іншага адзначалася, што ў педтэхнікумы павінны прымацца слухачы з 16 гадоў выключна з рабоча-сялянскага асяродка, якія закончылі сямігодку, па камандзіроўкам партыйных, савецкіх і прафесійных арганізацый [18, л. 28].

Пры «пралетарызацыі» сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў улады не абмяжоўваліся толькі недопускам сацыяльна непажаданага элемента ў сцены навучальных устаноў. Мелі, таксама, месца выключэнні па сацыяльнай прыкмеце студэнтаў, якія ўжо навучаліся. 11 чэрвеня 1924 г. дэкрэт СНК БССР даручыў Наркамату асветы правесці скарачэнне колькасці студэнтаў па лініі праверкі акадэмічнай паспяховасці. Пры правядзенні праверкі неабходна было высветліць не толькі агульную паспяховасць і прыгоднасць да працы, але і класовае становішча студэнта і яго агульна-палітычнае развіццё [19, л. 57]. Пры ўсім гэтым, указвалася, што выключаныя за неспяховасць студэнты мелі права здаваць экзамены экстрэнам у тэхнікумах, а тыя, хто быў выключаны з-за «кепскага» сацыяльнага стану, да іспытаў у тэхнікумах не дапускаліся.

Пачынаючы з другой паловы 20-х гг. кантроль за сацыяльным складам студэнцтва ўвогуле, і студэнцтва сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў, у прыватнасці, з боку партыйна-дзяржаўных органаў толькі ўзмацніўся. Ва ўмовах ажыццяўлення ленінскага плана пабудовы сацыялізму і канцэпцыі абвастрэння класовай барацьбы ЦК УсеКП(б) патрабаваў строга захоўваць прынцып класовага адбору ў ВНУ, тэхнікумы і рабфакі, дабівацца павелічэння ліку рабочых і сялян. Гэтыя задачы былі выкладзены ў цыркулярах ЦК УсеКП(б): «А прыёме ў ВНУ, рабфакі і тэхнікумы» (1926 г.), «Аб паляпшэнні сацыяльнага саставу пры прыёме ў ВНУ, на рабфакі і ў

тэхнікумы» (1927 г.), а так сама ў пастановах «Аб выніках прыёму ў ВНУ ў 1927 годзе» і «Аб сістэме мерапрыемстваў, якія забяспечваюць сацыяльны састаў прымаемых у ВТНУ і тэхнікумы» (1929 г.) [6, с. 157–162]. У рэзалюцыі ЦК КПБ ад 30 сакавіка 1927 г. па пытанні аб камплектаванні ВНУ, рабфакаў і тэхнікумаў казалася, што асноўным момантам, які вызначае характар працы па камплектаванні, павінна быць імкненне да далейшай пралетарызацыі навучальных устаноў і іх рабоча-сялянскага ядра і павелічэнні акадэмічных ведаў навучэнцаў. Але пры гэтым выказывалася занепакоенасць у тым, што больш забяспечаныя з матэрыяльнага боку абітурыенты паказваюць лепшую акадэмічную падрыхтоўку і гэта цягне за сабой небяспеку пападання ў навучальныя ўстановы сацыяльна непажаданых груп. Таму было прынята рашэнне змаціць кантроль дакументаў паступаючых, для недапушчэння да іспытаў сацыяльна-чужога элемента [9, с. 62–63].

3 1928 г. пачала дзейнічаць курьяльная сістэма прыёму ў ВНУ і тэхнікумы. Усяго было ўстаноўлена 2 асноўныя курьи: сялян і рабочых. За гэтымі сацыяльнымі групамі быў забраніраваны пэўны працэнт месц, ніжэй за які ўстановы не маглі прымаць [падлічана па: 3, с. 237].

Табліца

Тып устаноў	рабочых (%)	сялян (%)	іншых (%)
Індустрыяльн. тэхнікумы	60	30	10
Педагагічныя тэхнікумы	20	53	27
Сельскагаспадар. тэхнікумы	26	64	10
Медыцынскія тэхнікумы	35	40	25
Кааперацыйныя тэхнікумы	25	60	15
Сярэдні паказчык	31,2	51,4	17,4

Да курьи сялян належылі: асобы, асноўным заняткам якіх да паступлення ў навучальную ўстанову была сельская гаспадарка, і іх дзеці. «Кулацкі» элемент у гэту групу не ўваходзіў, а ішоў па групе «іншых».

Да курьи рабочых належалі асобы, асноўнай працай якіх да паступлення была ваёмная фізічная праца ва ўсіх галінах прамысловасці, транспарту і сельскай гаспадаркі, і іх дзеці. Роўныя правы з прадстаўнікамі дзвух асноўных курый пры паступленні атрымалі таксама чырвонаармейцы, чырвонафлотцы і іх дзеці.

У канцы 20-х гг. «чысткі» студэнтаў сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў лічэ больш узмацніліся. Падставай для гэтага паслужылі пастановы ЦК КП(б)Б. Так, 4 сакавіка 1929 г. Сакратарыят ЦК КП(б)Б прыняў пастанову «Аб сацыяльна чужых элементах сярод студэнцтва ВНУ і тэхнікумаў, якім абавязваў Народны Камісарыят Асветы БССР, партыйныя і камсамольскія ячэйкі навучальных устаноў правесці чыстку сярод студэнтаў і навучэнцаў вышэйшай і сярэдняй школы. Да канца 1929 г. у выніку гэтай праверкі з ВНУ і тэхнікумаў было выключана каля 200 студэнтаў [5, с. 16]. 29 студзеня 1930 г. была прынята пастанова «Аб чыстцы навучальных устаноў ад кулацкага і нэпманскага элемента», у адпаведнасці з якой на працягу 2 месяцаў з усіх навучальных устаноў, пачынаючы з другога канцэнтру сямігодка да ВНУ, выключэнню падлягалі кулакі, нэпманы, гандляры і іх дзеці, а таксама ўсе асобы, пазбаўленыя выбарчых правоў [9, л. 9]. Выконваючы вышэйазначаныя пастановы ў 1929/1930 навучальным годзе па сацыяльных падставах было выключана 11 студэнтаў з Іліціслаўскага педтэхнікума і 12 студэнтаў з Аршанскага пед-тэхнікума [11, л. 33].

Значную ролю ва ўмацаванні рабоча-сялянскага ядра ў сярэдніх спецыяльных навучальных установах іграла камсамольская арганізацыя. Аднай з важнейшых задач камсамольскіх арганізацый ЦК ЛКСМБ бачыў у садзейнічання далейшаму паліпшэнню сацыяльнага састава вышэйшай і сярэдняй школы, ўзмацненню ў ёй партыйнай і камсамольскай праслойкі. Камсамол Беларусі ўдзельнічаў у выканання рашэнняў ЦК УсеКП(б), накіроўваючы ў тэхнікумы камсамольскую і рабочаю моладзь, прадстаўнікоў працоўнага сялянства, якія праявілі сябе з добрага боку ў вытворчай і грамадскай сферы. Прадстаўнікі акруговых камітэтаў камсамола ўваходзілі ў склад прыёмных камісій сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў. Разам з прадстаўнікамі партыйных камітэтаў яны дабіваліся ўважлівага разгляду заяў усіх абітурыентаў, не дапускалі пранікнення сацыяльна чужых элементаў у тэхнікумы. У час вучобы камсамольскія ячэйкі выяўлялі сярод студэнтаў, не паказваюшых свайго сацыяльнага стану, дзяцей дваран, белагвардзейцаў, гандляроў, святароў і ставілі пытанне аб іх выключэнні з навучальных устаноў [24, с. 148].

Узяўшы курс на пралетарызацыю навучальных устаноў партыйна-дзяржаўнае кіраўніцтва сутыкнулася з многімі, у першаю чаргу, з матэрыяльнымі цяжкасцямі. Выхадцы з рабочага і ў асноўным з бяднейшага сялянскага і батрацкага асяродзяў былі найменш забяспечанымі з матэрыяльнага боку слямі насельніцтва. Каб забяспечыць іх большасць у навучальных установах дзяржаве патрэбна было выдаткаваць значныя грашовыя сродкі на стыпендыі. Для папаўнення шэрагаў навучэнцаў за кошт бяднейшага сялянства трэба было яшчэ мець на балансе інтэрнаты, бо па даным на 1927 год 26 з 29 тэхнікумаў знаходзіліся ў гарадах, а таму сялянскай моладзі патрэбны былі прыстасаваныя для жыцця памяшканні, што патрабавала дадатковых выдаткаў [2, с. 6].

Што датычыцца набору ў тэхнікумы 25 %–60 % (паводле курьяльнай сістэмы прыёму ў тэхнікумы) рабочай моладзі, то тут, акрамя цяжкасцей з забеспячэннем іх стыпендыямі і інтэрнатамі, былі і цяжкасці звязаныя з невялікай колькасцю рабочых у Беларусі. Рабочыя па звестках на 1927 г. складалі не больш за 5,89 % ад усяго насельніцтва Савецкай Беларусі [21, с. 43].

Перашкодай для ажыццяўлення пралетарызацыі сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў з'яўляўся і нізкі адукацыйны ўзровень выхадцаў з сямей рабочых і бяднейшых сялян. Для вырашэння гэтай праблемы ў рэспубліцы арганізаваліся пачатковыя камсамольскія арганізацыі падрыхтоўчыя агульнаадукацыйныя курсы, дзе юнакі і дзяўчаты з рабочых і сялян маглі атрымаць неабходную адукацыю для паступлення ў тэхнікумы. Курсы па падрыхтоўцы ў тэхнікумы пачалі стварацца ў сувязі з рашэннямі III з'езда КСМБ (верасень 1921г.). Яны арганізаваліся, як правіла, на базе адукацыі за тры групы сямігадовай школы [24, с. 148]. Для дапамогі слабаму ў акадэмічным сэнсе пралетарскаму ядру пры чыстках сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў па лініі пасляховаці, прадугледжваліся ільготы. Паводле гэтых льгот нават моцна адстаўшы студэнт вельмі рэдка выключалася з тэхнікума, калі ён быў выхадцам з пралетарскіх слаёў [19, л. 57].

Зыходзячы з усяго вышэйсказанага можна зрабіць выснову, што поспехі палітыі сацыяльнага адбору навучэнцаў сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў у вельмі значнай ступені залежылі ад стану эканомікі БССР, акадэмічнага ўзроўню навучэнцаў і працэнтных суадносін паміж сабой розных сацыяльных груп насельніцтва ў той час.

Працэнт стыпендыятаў тэхнікумаў па дакументах Наркамата асветы на 1923–1924 навучальны год у сярэднім раўняўся 30 % [12, с. 130–140]. У некаторых 186

тэхнікумах стыпендыі атрымлівалі толькі 8–10 % студэнтаў. існавала практыка драблення стыпендыі, каб павялічыць колькасць стыпендыятаў з ліку рабоча-сялянскай часткі навучэнцаў тэхнікумаў. Паляпшэнне фінансава-эканамічнага становішча краіны дазволіла ўжо ў наступным 1925–1926 навучальным годзе дасягнуць забяспечанасць стыпендыямі студэнтаў тэхнікумаў да 50 % ад агульнага ліку. У наступныя два гады значна павялічыўся памер стыпендыі: з 13–15 рублёў у месяц у 1925–1926 навучальным годзе ён вырас да 18–25 рублёў у 1928–1929. І хаця, па забяспечанасці стыпендыямі тэхнікумы стаялі на другім месцы пасля рабфакаў, колькасць стыпендыятаў была недастатковай, асабліва ў сувязі з узмацніўшайся пралетарызацыяй навучальных устаноў [15, л. 286].

Прыняты комплекс мер дазволіў пачынаючы з другой паловы 20-х гг. XX ст. рабіцца значнай перавагі рабоча-сялянскага элемента у сярэдніх спецыяльных навучальных установах і паступовае зніжэнне колькасці прадстаўнікоў іншых груп насельніцтва. Аб гэтым ярка свядчыць табліца «Паляпшэння сацыяльнага саставу тэхнікумаў», складзеная ў Наркамсветы ў 1929 г. [падлічана па 10, л. 297; 12, л. 10].

Гады	Рабочыя (%)	Сяляне (%)	Служачыя (%)	Дзеці спецыялістаў (%)	Саматужнікі (%)	Непрацоўны элемент (%)
1923–1924	25	34	22	няма звестак	няма звестак	19
1924–1925	21	47	32	няма звестак	няма звестак	няма звестак
1925–1926	17	52	31	няма звестак	няма звестак	няма звестак
1926–1927	14,8	49,6	20,6	2,6	7,2	5,2
1927–1928	23	41,2	19,9	2,4	7,8	5,7
1928–1929	33,1	42,3	15,2	3,6	3,9	1,9

Па дадзеных табліцы можна прасачыць этапы барацьбы за пралетарызацыю сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў. Трэба адзначыць, што партыйна-дзяржаўнаму кіраўніцтву ўдалося дамагчыся колькаснай перавагі рабоча-сялянскай моладзі ў тэхнікумах з адначасовым скарачэннем колькасці выхадцаў з іншых сацыяльных груп. Найбольш паспяховым было прыцягненне да вучобы ў тэхнікумах рабочых. Працэнт прадстаўнікоў гэтай сацыяльнай праслойкі нават перавышаў, той, які быў вызначаны курыяльнай сістэмай прыёму ў тэхнікумы. І гэта нягледзячы на тое, што рабочы клас Савецкай Беларусі сладаў усяго 5,8 % ад колькасці насельніцтва рэспублікі. Тым не менш, працэнты па іншых сацыяльных групах, паводле курыяльнай сістэмы, не былі выкананы. Так, лік выхадцаў з бяднейшага сялянства ў канцы 20-х гг. быў на 9 % ніжэйшы за вызначаны для сялянскай курыі. Лік прадстаўнікоў «непралетарыяў» у тэхнікумах такасама не да канца задавальняў кіраўніцтва рэспублікі. Ён быў на 7 % вышэйшы за прадугледжаны па курыяльнай сістэме. Такі стан можна растлумачыць вельмі нізкімі акадэмічнымі ведамі сялянскай моладзі і іх цяжкім матэрыяльным становішчам.

Такім чынам, зыходзячы з прааналізаванага матэрыялу можна зрабіць вывад аб тым, што на працягу 20-х гг. XX ст. працэс камплектавання студэнцтва сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў у Савецкай Беларусі знаходзіўся пад пільным кантролем з боку вышэйшых партыйных і савецкіх органаў. Стрыжнем партыйна-дзяржаўнай палітыкі ў дачыненні да адукацыі быў класавы падыход, які павінен быў забяспечыць манополію пралетарскіх слаёў на адукацыю. Для забеспячэння перавагі выхадцаў з рабочага і сялянскага асяроддзя ў сярэдніх спецыяльных навучальных установах склаўся цэлы комплекс мер. Ён складаўся ў асноўным з недапушчэння ў

навучальныя ўстановы асоб непажаданага сацыяльнага складу, выключэнні студэнтаў, якія ўжо вучыліся па тых ж прызнаках, наданне надзвычайнай перавагі пралетарскаму студэнству пры атрыманні стыпендыі і месц у інтэрнатах.

У найбольш закончаным выглядзе савецкая палітыка па фарміраванні саставу студэнцтва сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў атрымала сваё афармленне ва ўвядзенні курьяльнай сістэмы залічэння ў тэхнікумы.

Што тычыцца колькаснага складу студэнцтва сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў, то на працягу 20-х гг. XX ст. колькасць студэнтаў павялічвалася разам з пашырэннем сеткі тэхнікумаў. Гэты працэс быў напрамую звязаны з агульнадзяржаўнымі праграмамі калектывізацыі і індустрыялізацыі і культурнага будаўніцтва. Трэба адзначыць, што да канца 20-х гг. лік студэнтаў сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў узрос у 3 разы у параўнанні з 1921 г.

Такім чынам, колькасны і сацыяльны склад студэнства тэхнікумаў Савецкай Беларусі, які склаўся да канца 20-х гг., з'явіўся вынікам сацыяльна-эканамічнага развіцця краіны, класовай барацьбы і ўсталявання дыктатуры пралетарыята.

Літаратура і крыніцы

1. Платун А. Культурнае будаўніцтва да дзесятай гадавіны Кастрычніцкай рэвалюцыі // Асвета. 1926. № 7. С. 11–15.
2. Кароткі гістарычны нарыс сістэмы народнай асветы // Асвета. 1927. № 3. С. 6.
3. Курьяльная сістэма прыёма ў ВНУ і тэхнікумы // Асвета. 1928. № 5–6. С. 231–237.
4. БССР: Эканам.-стат. давед. Мн., 1931.
5. Дзесяць год БДУ. 1921–1931 гг. Мн., 1931.
6. Директивы ВКП(б) по вопросам просвещения. М., 1940.
7. Коммунистическая партия Белоруссии в резолюциях и решениях съездов: Сб. док. Мн., 1984. Т. 2.
8. НА РБ, ф. 4, воп. 5, спр. 388.
9. НА РБ, ф. 4, воп. 7, спр. 141.
10. НА РБ, ф. 6, воп. 1, спр. 1843.
11. НА РБ, ф. 6, воп. 1, спр. 2229.
12. НА РБ, ф. 7, воп. 1, спр. 90.
13. НА РБ, ф. 7, воп. 1, спр. 91.
14. НА РБ, ф. 7, воп. 1, спр. 289.
15. НА РБ, ф. 7, воп. 1, спр. 625.
16. НА РБ, ф. 42, воп. 1, спр. 319.
17. НА РБ, ф. 42, воп. 1, спр. 322.
18. НА РБ, ф. 42, воп. 1, спр. 1181.
19. НА РБ, ф. 42, воп. 1, спр. 1229.
20. НА РБ, ф. 42, воп. 1, спр. 1544.
21. Народное образование в БССР: Сб. док. Мн., 1980. Т. 1
22. Народное образование в СССР: Сб. док. М., 1976. Т. 1.
23. Пятилетний план народного хозяйства и культурного строительства БССР на 1928/29–1932/33 гг. Мн., 1929.
24. Новицкий В. И., Новик Е. К. Участие ленинского комсомола Белоруссии в борьбе за подъем народного образования. Мн., 1979.
25. Резолюция 2-го Всебелорусского съезда Советов по докладу о народном просвещении // Школа і культура Савецкай Беларусі. Мн., 1921. № 1–2. С. 74–75.